

Купрієнко О.О.

студентка,

Науковий керівний: Деревінський В.Ф.

доктор історичних наук, професор,

Київський національний університет

будівництва та архітектури

СКІФСЬКЕ ЗОЛОТО ЯК ІСТОРИЧНЕ НАДБАННЯ УКРАЇНИ

Вступ

Актуальною темою активних дискусій протягом останніх 7 років і до теперішнього часу є питання повернення так званого скіфського золота на територію України. Важливість зазначеного питання пов'язана не тільки з політичним забарвленням даної проблеми, а й з необхідністю повернення на батьківщину історичної спадщини українського народу – експозиції історико-культурних цінностей «Крим – золотий острів у Чорному морі».

Мета роботи

Описати історію скіфської культури та виникнення особливого стилю скіфських прикрас. Дослідити причини виникнення російсько-українського конфлікту навколо скіфського золота і проаналізувати його наслідки. Охарактеризувати перспективи повернення колекції скіфського золота на територію України.

Передісторія

Скіфська культура почала формуватися у VII ст. до н.е. на основі попередньої культури племені кіммерійців, яке перебувало на території Північного Причорномор'я.

Скіфи перейняли передньоазійську культуру під час походів на Кавказький хребет. Цікавою особливістю скіфської культури є так званий «звіриний стиль». Цей стиль найсильніше відобразився у мистецькій течії середини I тис. до н.е. Характерні риси цього стилю

також відображалися в інших племенах, які населяли Великий степ (територія сучасної України).

«Починаючи з V ст. до н.е., культурному розвитку скіфів сприяла грецька культура. Деякі речі були відвойовані саме у передньоазіатських походах, і не належали скіфам. Але, коли скіфське мистецтво зазнало значного впливу грецької культури, то воно почало втрачати свою ідентичність. Так, його образи ми можемо бачити у мистецтві Ірану, в ахеменідську епоху (в печатках, посудинах, мечях, і, навіть, на рельєфах та капітелях колон). Релігія є одним із основних факторів, що зазнала великого впливу на скіфську культуру. Головними богами вважали богиню домашнього вогнища Табіті (Гестія у стародавніх греків), бога неба Папая (Зевс), богиню землі й води Апі (Гея)» [1].

Скіфи вірили в загробне життя, тому ритуал поховання був не менш важливим, ніж усі інші. Більшість артефактів було знайдено саме в курганах. Найвідоміші з них наразі розташовані у Донецькій та Луганській областях. Знамениту «Золоту пектораль» було знайдено поблизу міста Нікополь у кургані Товста Могила.

Сучасність

Наразі проблематика розташування «скіфського золота» постала доволі гостро. Експозиція історико-культурних цінностей «Крим – золотий острів у Чорному морі», яку наразі і називають «скіфським золотом», сформована з колекцій п'яти українських музеїв та історико-культурних заповідників (Музею історичних коштовностей України, Національного заповіднику «Херсонес Таврійський», Керченського історико-культурного заповіднику, Бахчисарайського історико-культурного заповіднику і Центрального музею Тавриди).

«Починаючи з липня 2013 року, виставка проходила в Рейнському крайовому музеї у німецькому місті Бонн (до 19 січня 2014 року). Надалі експозицію було відкрито в археологічному музеї Алларда Пірсона в Амстердамі, де вона тривала з 7 лютого по 31 серпня 2014 року. Після завершення експозиції 19 об'єктів, серед яких були і легендарні золоті меч, щит, повернулися до Музею історичних коштовностей у Києві. Решта зібрання, а саме 565 музейних предметів та 2 111 одиниць зберігання загальною вартістю майже € 1,5 млн., стала предметом суперечки, оскільки була надана чотирма музеями Криму, анексованого Росією після початку виставки (у березні 2014 року)» [1].

Постало конфліктне питання між Кримом, анексованим Росією, і Україною. Тому для вирішення правової колізії, в результаті якої було незрозумілим, куди повертати експонати кримських музеїв (на анексовану територію України чи до музеїв Криму), амстердамський музей звернувся до науковців та юристів. У листопаді 2014 року кримські музеї подали в Нідерландах позов з вимогою повернути

експонати, а у квітні 2015 року суд схвалив запит України на участь у судовому процесі як зацікавленої сторони. На час спору предмети мистецтва залишаються в запасниках музею Алларда Пірсона. Саме амстердамський музей і оплачував весь цей час зберігання колекції, зокрема її страхування.

У січні 2015 року в Амстердамі почався судовий процес про повернення золота скіфів в Україну. Позиція України в процесі заснована на тому, що музеї фактично ніколи не були власниками експонатів, і факт анексії Криму нічого не змінює. У грудні 2016 року окружний суд Амстердаму прийняв рішення повернути колекцію скіфського золота в Україну. Зокрема, суд постановив, що «Крим не є суверенною державою і не може претендувати на скарби як на культурну спадщину. Таким чином, український суд уповноважений вирішувати долю позовів про скіфське золото, коли воно повернеться в Україну. У лютому 2017 році стало відомо, що Україна повинна перерахувати музею Нідерландів компенсацію (111 000 євро) за зберігання експонатів скіфського золота після остаточного вступу в силу рішення суду на користь України. Але у 2017 році питання повернення скіфського золота в Україну так і не було вирішено, що пов'язано з оскарженням судового рішення окупаційною владою Криму. Провадження було затягнуто та призупинено, в результаті чого справу було передано до апеляційного суду Амстердама» [2].

Рішенням від 26 жовтня 2021 року вийшло через п'ять років після того, як суд Нідерландів заявив, що «скіфське золото» має бути повернуте до України.

У рішенні зазначено, що музейні експонати передадуть до Державного історичного музею України в Києві до моменту стабілізації ситуації в Криму [3].

Висновок

Назва експонатів виставки «Крим – золото і таємниці Чорного моря» «скіфським золотом» не є коректною, оскільки не всі артефакти із зазначеної колекції мають відношення до скіфів. Крім того, не всі вони є золотими: велику їх частину складають бронзові, керамічні й, навіть, дерев'яні вироби.

Питання про належність скіфської колекції Україні тісно пов'язане з питанням територіальної цілісності України. А саме, все цивілізоване суспільство й міжнародне право вважають беззаперечним фактом належність території Криму до України. Таким чином, «скіфське золото» безсумнівно є спадщиною українського народу, як культурною, так і історичною. Спірним є питання, чому амстердамський суд прийняв судовий позов від кримських музеїв, які знаходяться на тимчасово

окупованих територіях Російською Федерацією, фактично, не визнаючи анексії Криму на міжнародному рівні.

Безумовно, виставка «Крим – золотий острів у Чорному морі» є історичною спадщиною українського народу, оскільки значна кількість її експонатів була знайдена території України. Крім того, багато артефактів із скіфських курганів, які були знайдені під час періоду, коли Україна входила до складу СРСР, було вивезено до російських музеїв, зокрема до Ермітажу (м. Санкт-Петербург, Росія). На жаль, їх вже неможливо повернути до України. Тому надзвичайно важливим є питання повернення принаймні хоча б цієї колекції на нашу історичну батьківщину.

Список використаних джерел:

1. Шелест І.А. Скіфське золото: від найдавніших часів до сучасності. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. Т. 2. 2017. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/265.pdf>
2. «Скіфське золото» має повернутись в Україну. Рішення апеляції в Амстердамі (26 жовтня 2017). BBC News Україна [Блог]. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59048952>
3. Scythian Gold, Crimean Treasures. URL: <https://www.rferl.org/a/crimean-scythian-gold/30058582.html>